

BREVIARIS

Sobre
la interpretació
del 'Gènesi'
i d'altres escrits

Leo Strauss

PUV

BREVIARIS

XXVI

Sobre
la interpretació
del 'Gènesi'
i d'altres escrits

Leo Strauss

Traducció i edició
de Josep Monserrat Molas

P U V
UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

Títol original: *On the Interpretation of Genesis.*
Jerusalem and Athens. Some preliminar reflections.
The Mutual Influence of Theology and Philosophy.

© Jenny Strauss Clay

© de la traducció: Josep Monserrat Molas, 2020

© d'aquesta edició: Universitat de València, 2020

Publicacions de la Universitat de València
Arts Gràfiques, 13 - 46010 València
Coordinació editorial: Amparo Jesús-María
Disseny de la col·lecció: Enric Solbes
Maquetació: Celso Hernández de la Figuera
Correcció: Xavier Llopis

ISBN: 978-84-9134-599-2

Dipòsit legal: V-947-2020

Impressió: Safekat

ÍNDIX

Introducció

7

*La influència mútua
de la teologia i la filosofia*

19

Sobre la interpretació del Gènesi

47

*Jerusalem i Atenes.
Algunes reflexions preliminars*

75

Introducció

En un país que ha mantingut una relació llunyana i més aviat problemàtica amb la lectura de la Bíblia, sobretot per causa de la gestió exclusiva que en feien fins no fa gaires dècades els seus dipositaris oficials, tota proposta de lectura dels textos bíblics d'entrada sona a clerical. Avui dia, és sobradament manifesta la desaparició dels referents religiosos en la majoria de la població més jove. Els intents més o menys explícits d'introduir la Bíblia com a contingut d'un complex d'estudis d'«humanitats» per tal de proporcionar referents culturals, no s'escapen de la sospita de reproduir d'alguna manera la fórmula anterior.

Els textos que es presenten en aquesta edició, en canvi, s'emmarquen en una tradició en la qual la lectura directa de la Bíblia havia conformat el tram cultural elemental de la població, a la vegada, però, que ja s'havia consagrat l'èxit de la racionalitat científica que determinava un nou estatut de l'obra sacra com a merament literària i d'interès històric o cultural. El context immediat en què van ser pronunciats era el de la guerra freda quan es vivia com a por a un «holocaust nuclear». L'autor, un intel·lectual jueu alemany que provenia d'un ambient familiar d'una religiositat tradicional, abandonada per ell de ben jove, havia emigrat als Estats Units, on aconseguí una

posició en les bones universitats com a professor de filosofia política, després de molts esforços. És per tot això, i també per un estil exigent, que el lector pot sentir-se desorientat, –i no només perquè aquesta sigui la intenció de l'autor, en la mesura que vol que el lector pensi per si mateix i, per tant, calgui primer de tot descol·locar-lo–, sinó que el lector també es pot desorientar perquè poden escapar-se-li algunes de les claus que permetien una comprensió immediata en el seu moment. Seguidament intentarem donar algunes dades que situïn una mica la lectura.

La formulació del problema teologicopolític en Leo Strauss

Després de flirtejar breument amb el sionisme i d'iniciar la seva carrera acadèmica en l'horitzó de la filosofia neokantiana, Leo Strauss [1899-1973] situà la seva consideració de la problemàtica crisi de l'Europa destruïda en la Gran Guerra en el marc dels estudis jueus, que aleshores florien a Alemanya i que eren una darrera resposta al dilema entre l'assimilació a la germanitat o la recuperació d'una identitat jueva pròpia. L'anàlisi de la modernitat, especialment a partir dels seus estudis sobre Spinoza i Maimònides, l'incità a restaurar una versió de la «Querelle des anciens et des modernes» que permetés una mena de *retorn* a l'*statu quo* anterior a la querella.¹ Strauss

1. Vegeu al respecte, Josep MONSERRAT MOLAS, «An Epilogue», a Antonio LASTRA & Josep MONSERRAT MOLAS,

assumí que la decadència del racionalisme era inevitable i es proposà restaurar la possibilitat de restar en la tensió originària entre *Jerusalem* i *Atenes*, els elements amb els quals es pretenia haver configurat *Europa*. Strauss tractava de no lliscar pel pendent d'una síntesi *progressista* els quals es presentava tant ambientalment triomfant com intel·lectualment fracassada. Efectivament, després de l'estudi sobre Spinoza i els fonaments de la crítica bíblica i dels treballs sobre Maimònides i la qüestió de la llei, Leo Strauss havia començat a preguntar-se si «l'autodestrucció de la raó no era una conseqüència inevitable del racionalisme modern en allò que és distint del racionalisme premodern, especialment del racionalisme medieval jueu i la seva fonamentació clàssica (aristotèlica i platònica)».² Per a Strauss, el liberalisme no resol definitivament el problema teologicopolític i cal cercar una explicació d'aquest fracàs en el plantejament del problema, que s'havia provat de resoldre amb l'emancipador projecte il·lustrat respecte de la superstició. Per a poder procedir-hi, a Strauss li va caldre superar el sever prejudici segons el qual el retorn a la filosofia premoderna és

Leo Strauss, *Philosopher: European Vistas*, Nova York: State University of New York Press, 2016. Cf. LEO STRAUSS, *Die Religionskritik Spinozas als Grundlage seiner Bibelwissenschaft. Untersuchungen zu Spinozas Theologisch-politischen Traktat*, Berlín: Akademie Verlag, 1930. LEO STRAUSS, *Philosophie und Gesetz. Beiträge zum Verständniss Maimunis und seiner Vorläufer*, Berlín: Schocken Verlag, 1935.

2. LEO STRAUSS, «Preface to the American Edition», *The Political Philosophy of Hobbes*, traducció d'E. M. Sinclair, Chicago: The University of Chicago Press, 1956 [Oxford: Clarendon Press, 1936], p. 6.

impossible. Després d'això, tornar al racionalisme de Plató i de Sòcrates seria, per al filòsof, com tornar a casa —o a la cova primera—. ³ Provarem seguidament d'aclarir el plantejament del «problema teologicopolític» per tal d'emmarcar els escrits d'aquesta edició.

La religió jueva i la musulmana es presenten com la revelació d'una llei divina als homes, una llei que deixa clarament explícits els seus dominis. Per limitar-los, o sigui, per realitzar un tractament filosòfic de la llei divina, tractament que implica una anàlisi de la revelació independent de la revelació mateixa, en el món jueu i musulmà medieval no s'emprà la teologia, sinó la filosofia política. La reflexió sobre la revelació es va fer en el marc de la consideració de la comunitat política. Així, l'estudi de la teoria de la profecia de Maimònides va revelar a Strauss que la figura del profeta, el fundador de l'ordre polític, s'entenia a partir del filòsof-rei de *La república* de Plató. La filosofia es justificava en la mesura que el fundador de la llei, a la qual el filòsof, com tot ésser humà, s'havia de sotmetre, es comprenia com a filòsof perfecte. ⁴ Com

3. Vegeu Leo STRAUSS, *El problema de Sòcrates*, traducció de Josep Monserrat i Vladimir Olivares, estudi introductori de Jordi Sales i Josep Monserrat, Barcelona: Pòrtic, 2006; al qual cal afegir Leo STRAUSS, «El problema de Sòcrates. Primera conferència», traducció d'Àngel Pascual, *Anuari de la Societat Catalana de Filosofia*, XIX, 2008, pp. 113-123. Sobre la qüestió fonamental de la «filosofia moderna», vegeu Jordi SALES & Josep MONSERRAT (ed.), *Hermenèutica i modernitat*, Barcelona: Barcelonesa d'Edicions, 2009, i Salvi TURRÓ, *Filosofia i modernitat. La reconstrucció de l'ordre del món*, Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, 2016.

4. Leo STRAUSS, *Philosophie und Gesetz* [*El libro de Maimónides*, edició i traducció d'Antonio Lastra i Raúl

que hi ha qui difícilment comprendrà els mandats revelats, el que caracteritza el profeta és la capacitat de copsar les veritats intel·ligibles i transmetre-les amb l'ajuda de la imaginació al més gran nombre possible d'aquells que no són filòsofs. La filosofia política, en canvi, s'adreçaria només a aquells que fossin capaços d'entendre-les per si mateixos, més enllà del discurs popular. D'aquí la qüestió de l'expressió protegida, esotèrica, perquè dir quins són els límits de la llei pot posar en qüestió la llei i l'ordre que aquesta sustenta. La perillositat de tal ensenyament prevenia aquests filòsofs de fer-se massa entenedors.

Un dels llocs on esdevé més extrema l'exposició del que havia restat per a Strauss el problema teològicopolític, *el* tema de les seves investigacions, és el text «Jerusalem i Atenes».⁵ En aquestes conferències, Strauss mostra dos moments del conflicte entre

Miranda, València: Pre-Textos, 2012] caps. 1-3. Vegeu, al respecte, Josep MONSERRAT MOLAS, «La descoberta “platònica” de Maimònides en Leo Strauss», *Enrahonar* 54 (2015): 55-75.

5. «The theological-political problem has remained *the* theme of my investigations», a Leo STRAUSS, «Preface [1965] to *Hobbes Politische Wissenschaft*», traducció de D. J. Maletz, *Interpretation*, 8/1, (1979): 2. Compartim la valoració que, d'aquesta tensió constitutiva, va fer Rémi BRAGUE a «Athenes, Jerusalem, La Mecque», *Revue de Métaphysique et de Morale*, 3, 1989, p. 314, quan diu, sobre el valor i la significació d'un text tan «sibil·lí» com «Jerusalem i Atenes», que «l'escapatòria menys deshonrosa és una franca declaració de perplexitat». La seva resposta de llarg abast cal veure-la a Rémi BRAGUE, *Europa, la voie romaine*, París: Criterion, 1992 [*Europa, la via romana*, traducció de Jordi Galí, Barcelona: Barcelonesa d'Edicions, 2a ed. revisada i augmentada, 2002], o a *El passat per endavant*, traducció de Jordi Galí, Barcelona: Barcelonesa d'Edicions, 2002.

raó i revelació: en primer lloc, la revelació s'encara a les formes gregues de la mitologia i la filosofia natural; en segon lloc, es presenten dos personatges antagonistes, el profeta i el filòsof, que divergeixen en el mètode però s'acorden en el tema: la denúncia de l'actuació tirànica. El text ajuda a fer el difícil pas des de la comuna síntesi ambiental progressista, que superava el conflicte entre raó i revelació amb la proclamació de l'èxit racionalista científic en la solució dels problemes de la vida humana, cap a la consideració de la relació problemàtica que manté radicalment diferenciades raó i revelació en les seves antagòniques pretensions. Strauss no pretén d'entrada altra cosa que mantenir la tensió entre dos elements que no són sintetitzables perquè reclamen exigències radicalment divergents: vida en obediència a la llei, vida sotmesa al lliure examen.

Aparentment, Strauss resultava aliat dels elements més «conservadors», però mantenia per als seus deixebles un ateisme radical. Ho aconseguia recordant que la revelació és la divulgació autoritzada de la llei divina (Torà, aliança o llei) i que la regla de la llei indica el sentit de l'existència, sigui aquesta col·lectiva, familiar o individual. El cor de la revelació és el fenomen del *profeta*, de l'humà portador de la llei divina a la comunitat. El problema teologicopolític resulta equivalent a preguntar de quina manera la llei divina regeix la comunitat, o, dit d'una altra manera, a aclarir la figura del profeta. Strauss s'atrevia a encarar-se amb la tensió de l'irresoluble conflicte entre les reivindicacions de la raó i de la revelació, però confrontava el profeta amb el filòsof fent gala d'una subtilesa i d'una discreció que creia que eren la manera pública

amb què evitar l'ocàs de la filosofia. Tot i això, hi ha qui considera que, finalment, l'ensenyament ocult de Strauss era que la filosofia no és sinó una «noble mentida».⁶

* * *

L'edició que presentem proporciona tres materials que componen una certa unitat i que mostren una progressiva elaboració. Excepte el darrer, no van ser publicats en vida de Strauss i seria agosarat prendre'ls de la manera com Strauss prenia els textos dels grans autors. Com apunta diverses vegades en aquestes mateixes conferències, totes les parts d'un llibre que sigui una obra orgànica, l'inici, el final, el centre, han estat sobiranament arranjades pel seu autor per a promoure'n la reflexió.

A «La influència mútua de la teologia i la filosofia», de 1952, trobarem els mateixos temes que articularan

6. Vegeu al respecte, Stanley ROSEN, *Filosofia fundadora. Estudis per a una metafísica del present*, edició a cura de Xavier Ibáñez i Josep Monserrat, Barcelona: Pòrtic, 2007, estudi introductori, pp. 16-25. Més enllà de la divergent estratègia retòrica, cal situar aquí la constant relació i afinitat entre Strauss i Nietzsche: cf. K. H. ZUCKERT, *Postmodern Platos. Nietzsche, Heidegger, Gadamer, Strauss, Derrida*, Chicago: The University of Chicago Press, 1996. Per a una valoració conjunta de l'obra de Leo Strauss recomano sobretot els treballs d'Antonio Lastra i els de Carlo Altini, amb qui estic en deute, començant per Antonio LASTRA, *La naturaleza de la filosofía política. Un ensayo sobre Leo Strauss*, Múrcia: Diego Marín, 2000 i per Carlo ALTINI, *Leo Strauss. Linguaggio del potere e linguaggio della filosofia*, Modena: Fondazione San Carlo, 2000 i moltes obres posteriors d'ambdós.

després «Jerusalem i Atenes», però adreçats directament al problema jueu. A més, alguns dels passatges més difícils de «Jerusalem i Atenes» s'aclareixen si es té com a referència «La influència mútua...». El paràgraf final posa de manifest que la ciència i la filosofia modernes descansen en una mena de fe i no poden sostenir-se per si soles. Suggerixo tornar aleshores a llegir el paràgraf central, dedicat a Sòcrates.

«Sobre la interpretació del *Gènesi*», de 1957, és un clar exemple de com Strauss llegeix directament el text bíblic. Fins fa molt poc els biblistes no han valorat la seva originalitat: és una lectura directa feta amb les eines amb les quals Strauss demostrava la capacitat de lector filosòfic que tant va impressionar Gadamer. El lector ha d'estar atent, especialment, al que aconsegueix Strauss fent el que fa: li caldrà encarar-se directament al text dels primers capítols del *Gènesi*, però l'exercici serà recompensat amb l'experiència mateixa que el posarà en la via de decidir-se en el conflicte aparent. Com abans, encara que la forma del text no sigui del tot arrodonida, servirà d'ajuda per tal d'aclarir certs passatges del darrer text. «Sobre la interpretació del *Gènesi*» comença amb la pregunta de si la Bíblia és obra de l'esperit humà o ho és de l'esperit diví. Les darreres paraules, que contrasten la Bíblia amb els *Diàlegs* de Plató, fan: «La Bíblia reflecteix en la seva forma literària el misteri inescrutable dels camins de Déu, que seria impietós fins i tot d'intentar comprendre». En el punt mitjà de la conferència, despunta l'especificitat de l'home com a ésser lliure perquè té la capacitat més gran de separació respecte del tot.

Finalment, a «Jerusalem i Atenes» de 1967, Strauss precisa el sentit tradicional de les fonts que es resisteixen a l'intent de síntesi: per a la tradició creient, la Bíblia és el relat vertader de les accions de Déu i dels homes des de l'inici dels temps fins a la restauració després de l'exili de Babilònia. Les accions de Déu inclouen la seva llei, així com la inspiració dels profetes; les accions dels homes inclouen les seves lloances i pregàries a Déu, així com també els consells que Ell inspira. Posteriorment, però, la primera crítica bíblica, que culminà amb el *Tractatus theologico-politicus* de Spinoza, degrada aquest relat i llegeix la Bíblia, el Talmud o l'Alcorà amb un resultat antiteològic. Aquesta lectura crítica pressuposa l'èxit d'una concepció científica del món que no deixa lloc als miracles. De resultes, la Bíblia no serà més que un conjunt d'afirmacions contradictòries i restes d'antics prejudicis, supersticions, efusions sentimentals i fantasies descontrolades, en un text mal compilat i pitjor conservat. Avui, després de l'estudi criticohistòric de la Bíblia, posseïm com a resultat una descripció dels seus diferents estrats de composició i la situació del context on circulaven. Els fets i les paraules de la Bíblia, com a fets «històrics» són igualment accessibles a creients i no creients. Però el problema que Strauss planteja sobre aquesta primera afirmació de la crítica bíblica interpel·la les bases del possible significat del conjunt i ho fa en termes d'explicitació d'una tensió constitutiva de la identitat occidental. Strauss observa agudament que la distinció entre mite i història amb què llegim el text sagrat és una distinció del tot aliena a la Bíblia, ja que és una distinció grega.

La primera impressió, ben certa, és que Leo Strauss es manté extraordinàriament a prop de la literalitat del text. Cal adonar-se també que proposa una lectura de lluny, des d'una posició que queda apuntada només per al lector discret.

Sobre aquesta edició

«The Mutual Influence of Theology and Philosophy» era la tercera de les conferències que Strauss va dictar a la B'nai B'rith Hillel Foundation de la Universitat de Chicago els dies 5, 12 i 19 de novembre de 1952. Les dues primeres parts van ser publicades conjuntament amb el títol «Progress or Return? The Contemporary Crisis in Western Civilization», *Modern Judaism*, 1 (1981: 17-45). El text de la tercera havia aparegut dos anys abans com un article a part a *The independent Journal of Philosophy*, 3 (1979: 111-118) perquè així havia quedat en l'arxiu de l'autor. Totes tres conferències han estat editades conjuntament amb el títol «Progress or Return?» en l'edició de Kenneth Hart Green que detallem després.

«On the Interpretation of Genesis» va ser pronunciada com a conferència el 25 de gener de 1957 al cicle *The Works of the Mind*, al University College de la Universitat de Chicago. El text fou publicat a *L'Homme*, 21/1 (1981: 5-20). Com també es feu amb la d'abans, totes dues van publicar-se després de la mort de Leo Strauss.

En canvi, «Jerusalem and Athens. Some Preliminar Reflexions» es va publicar per primera vegada com a apèndix del número 6 dels *The City College Papers: The First Frank Cohen Public Lecture in Judaic Affairs*, Nova York: The City College (1967: 179-207) i corresponia a unes conferències pronunciades a la Universitat de Jerusalem aquell mateix any.

Aquests escrits han estat editats posteriorment, sempre per separat. L'única edició que els reuneix, però conjuntament amb d'altres materials relacionats amb el pensament jueu, correspon al volum aparegut a la sèrie «Jewish Writings of Leo Strauss» dirigida per Kenneth Hart Green i que publica les edicions de la Universitat de Nova York. Aquesta edició, que fins ara és la més acurada, és la que ens ha servit de referència (Leo STRAUSS, *Jewish Philosopher and the Crisis of Modernity. Essays and Lectures in Modern Jewish Thought*, edited with an introduction by Kenneth Hart Green, New York: State University of New York Press, 1997). Leo Strauss només va incloure notes a peu de pàgina en el tercer dels textos que aquí presentem. Totes les notes o intervencions incorporades a la nostra edició estan entre claudàtors.⁷

JOSEP MONSERRAT MOLAS

7. Vull agrair als alumnes de la Facultat de Filosofia de la Universitat de Barcelona, la paciència mostrada quan, en alguna ocasió, han patit per aquesta dedicació a Leo Strauss. A Jordi Sales, en fi, que en fos l'inici.

27